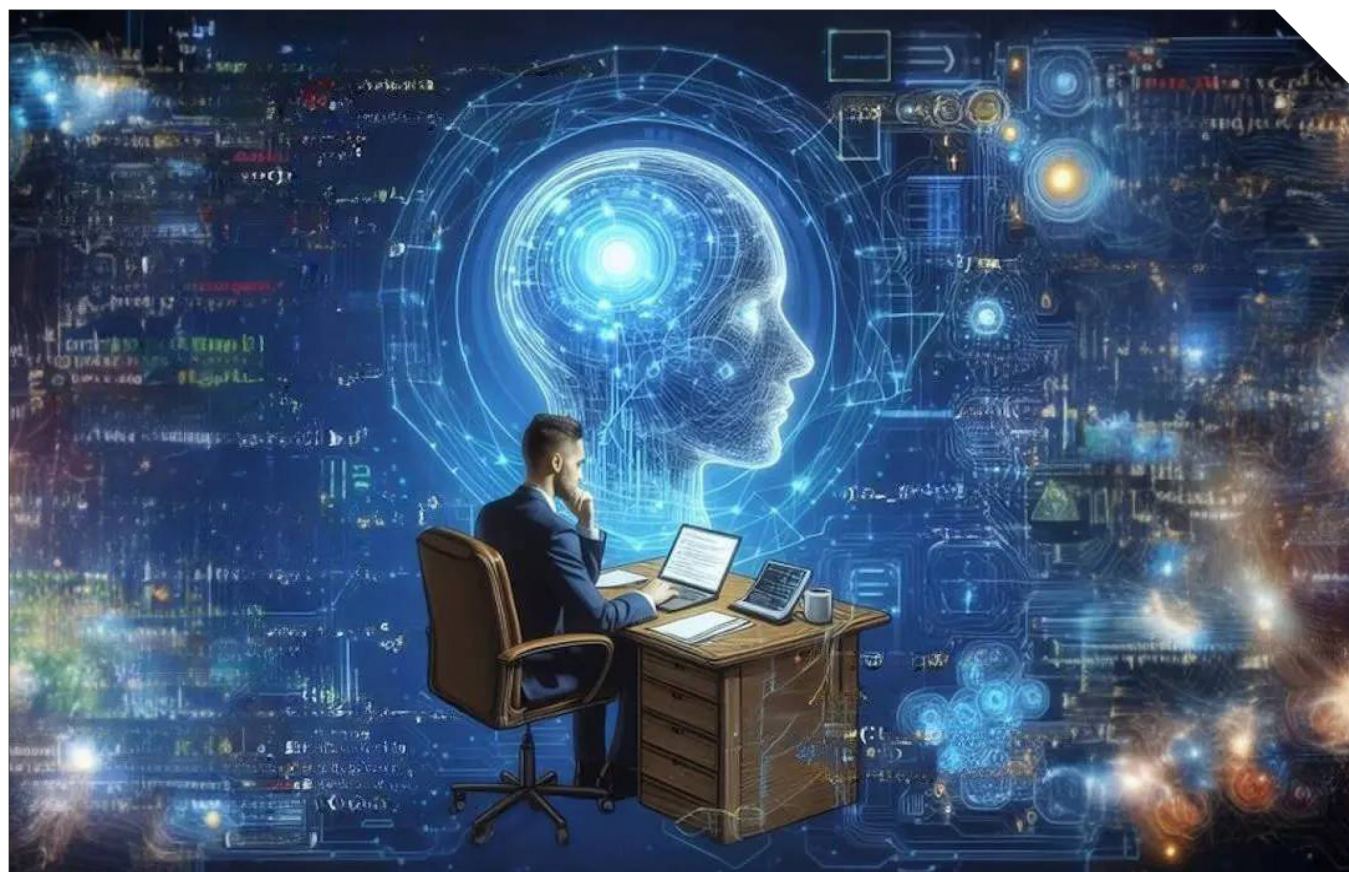

بازتعریف اشتغال در اقتصاد دیجیتال؛ تحلیلی جامع بر سندهای راهبردی «ساماندهی بازار کار متناسب با تحول مشاغل فضای مجازی»

در عصری قرار داریم که به آن عصر الگوریتم‌ها می‌گویند، این عصر به دوره‌ای از تحول فناوری و حکمرانی دیجیتال اطلاق می‌شود که در آن الگوریتم‌های محاسباتی و سامانه‌های مبتنی بر داده، نقش محوری در سازماندهی فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی و مدیریتی ایفا می‌کنند. در این عصر، تصمیم‌گیری‌ها، تخصیص منابع، و تنظیم روابط میان عرضه و تقاضا به‌طور فزاینده‌ای از طریق سامانه‌های الگوریتمی و پلتفرم‌های دیجیتال انجام می‌شود. گسترش هوش مصنوعی، کلان‌داده‌ها و اقتصاد پلتفرمی موجب شده است که الگوریتم‌ها نه تنها ابزار پردازش اطلاعات، بلکه بازیگران مؤثر در شکل‌دهی به الگوهای اشتغال، تولید و تعاملات اجتماعی محسوب شوند. از این منظر، بازار کار نیز به‌طور فزاینده تحت تأثیر سازوکارهای مدیریت الگوریتمی و پلتفرم‌های دیجیتال قرار گرفته است. عصر الگوریتم‌ها به دوره‌ای از تحول فناوری و حکمرانی دیجیتال اطلاق می‌شود که در آن الگوریتم‌های محاسباتی و سامانه‌های مبتنی بر داده، نقش محوری در سازماندهی فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی و مدیریتی ایفا می‌کنند. در این عصر، تصمیم‌گیری‌ها، تخصیص منابع، و تنظیم روابط میان عرضه و تقاضا به‌طور فزاینده‌ای از طریق سامانه‌های الگوریتمی و پلتفرم‌های دیجیتال انجام می‌شود. گسترش هوش مصنوعی، کلان‌داده‌ها و اقتصاد پلتفرمی موجب شده است که الگوریتم‌ها نه تنها ابزار پردازش اطلاعات، بلکه بازیگران مؤثر در شکل‌دهی به الگوهای اشتغال، تولید و تعاملات اجتماعی محسوب شوند. از این منظر، بازار کار نیز به‌طور فزاینده تحت تأثیر سازوکارهای مدیریت الگوریتمی و پلتفرم‌های دیجیتال قرار گرفته است. اکنون جهان شاهد یک گسست بزرگ در مفاهیم بنیادین «کار»، «سرمایه» و «رابطه استخدامی» است. اگر تا همین دو دهه پیش، شغل به معنای حضور فیزیکی در یک بازه زمانی مشخص و در یک مکان ثابت تعریف می‌شد، امروز پلتفرم‌های دیجیتال، هوش مصنوعی و شبکه‌های اجتماعی، این تعاریف را به موزه تاریخ سپرده‌اند. در این میان، اقتصاد ایران نیز با جهشی خیره‌کننده در حوزه کسب‌وکارهای آنلاین، با واقعیتی جدید مواجه شده است: «بازار کار دیجیتال»

«حقوق شغلی» می‌شوند. این رسمیت‌بخشی، اولین گام برای ایجاد نظام‌های مالیاتی عادلانه و حمایت‌های صنفی از این قشر وسیع است.

❖ واکاوی ویژگی‌های پنج‌گانه بازار کار رقومی (دیجیتال)

سند با نگاهی علمی، پنج ویژگی بنیادین را برای این بازار جدید برمی‌شمارد که هر یک نیازمند مدل خاصی از تنظیم‌گری است:

سیالیت و انعطاف روابط: برخلاف مدل‌های کلاسیک کارگری-کارفرمایی، در اینجا روابط به شدت پویاست. یک شاغل ممکن است در طول روز با چندین پلتفرم همکاری کند. سند بر ضرورت شفاف‌سازی این روابط چندجانبه تأکید دارد تا از استثمار نیروی کار در سایه ابهام قراردادی جلوگیری شود.

حکمرانی الگوریتم‌ها: این شاید فنی‌ترین بخش سند باشد. در اقتصاد دیجیتال، این «کدها» هستند که تصمیم می‌گیرند چه کسی کار بگیرد و چه کسی حذف شود. سند بر ضرورت نظارت بر این «قدرت الگوریتمی» تأکید می‌کند تا اطمینان حاصل شود که رتبه‌بندی‌ها و تخصیص فرصت‌ها بر پایه عدالت و شفافیت است، نه تبعیض‌های پنهان ماشین.

و پوشش بیمه‌ای، در برابر تصمیمات سلیقه‌ای پلتفرم‌ها یا نوسانات بازار به شدت آسیب‌پذیر بودند.

ابهام تنظیم‌گری: نهادهای حاکمیتی ابزار دقیقی برای تفکیک میان «کاربر عادی» و «شاغل حرفه‌ای» نداشتند، که این امر منجر به موازی‌کاری و گاه برخورد‌های سلبی می‌شد. سند حاضر با درک این ضرورت، تلاش کرده است تا «مشاغل مجازی» را از حاشیه به متن اقتصاد رسمی کشور منتقل کند.

❖ رسمیت‌بخشی به «تولید محتوا»؛ انقلابی در تعاریف

یکی از جسورانه‌ترین و درخشان‌ترین بخش‌های این سند، تعریف رسمی اشتغال در فضای مجازی است. در این متن آمده است: «هر نوع فعالیت اقتصادی مستمر که از طریق فضای مجازی به ارائه کالا، خدمات یا تولید محتوا منجر شود.»

ورود عبارت «تولید محتوا» به ادبیات رسمی بازار کار، یک نقطه عطف است. این یعنی نظام سیاست‌گذاری کشور پذیرفته است که خلاقیت رسانه‌ای در بسترهایی مانند شبکه‌های اجتماعی، نه یک سرگرمی، بلکه یک فعالیت اقتصادی مولد ارزش است. با این تغییر نگاه، بلاگرها، مدرسان آنلاین، رسانه‌های خرد و هنرمندان دیجیتال واجد

❖ ابلاغ سند ساماندهی بازار کار متناسب با تحول مشاغل فضای مجازی

خلاء یک میثاق‌نامه حقوقی و سیاستی که بتواند میان «نوآوری پلتفرمی» و «امنیت شغلی شاغلان» توازن ایجاد کند، همواره یکی از دغدغه‌های اصلی پژوهشگران این حوزه بوده است. ابلاغ سند «ساماندهی بازار کار متناسب با تحول مشاغل فضای مجازی» که در یکصد و هشتاد و چهارمین جلسه کمیسیون عالی تنظیم مقررات فضای مجازی کشور به تصویب رسید، پاسخی استراتژیک و هوشمندانه به این نیاز مبرم است. این مقاله در پی آن است تا لایه‌های پنهان این سند را از منظر حکمرانی، حقوقی و اقتصادی واکاوی کند.

❖ ضرورت تاریخی و بستر شکل‌گیری سند

چرا اکنون به چنین سندی نیاز داشتیم؟ پاسخ در رشد لجام‌گسیخته اما غیررسمی اقتصاد دیجیتال نهفته است. تا پیش از ابلاغ این سند، میلیون‌ها نفر در ایران از طریق تولید محتوا، فروش آنلاین، فریلنسری و فعالیت در پلتفرم‌های خدماتی امرار معاش می‌کردند، اما از منظر قانونی در یک «منطقه خاکستری» قرار داشتند. این وضعیت منجر به دو چالش بزرگ شده بود:

ناامنی شغلی: شاغلان به دلیل فقدان قراردادهای استاندارد